

Bengt Matti

Finlands kommunistiska parti

Denna artikel är hämtad ur Åke Sparring (red) *Kommunismen i Norden* (Stockholm 1965), som gavs ut på initiativ av Utrikespolitiska institutet i Stockholm. En bok om den finländska arbetarrörelsen ur ett mer utpräglat vänsterperspektiv är [Finlands två ansikten](#) (av A R Tornö), som dock slutar redan 1943. För utvecklingen efter 1965, se [Arbetarrörelsen i Finland](#) av Pekka Haapakoski.

Den finländska kommunismens ursprung

Det finns två sorters kommunism i Finland, en ”ödemarkskommunism” och en ”industrikommunism”.¹

Ödemarkskommunismen finns i de folkfattiga, isolerade och ekonomiskt efterblivna norra och östra skogsområdena. Befolkningen här lever eller snarare har levat under mycket osäkra ekonomiska villkor. Den har till stor del varit hänvisad till småbruk och säsongbetonat skogsarbete. Isoleringen från andra samhällsklasser och grupper var fram till 1945 mycket stor. Efter andra världskriget har den ekonomiska utvecklingen i gengäld gått mycket snabbt. De förbättrade kommunikationerna har bl.a. inneburit, att invånarna i dessa trakter fått tillfälle att jämföra sin egen situation med befolkningens i andra delar av landet.

Ödemarkskommunismen har vuxit fram efter andra världskriget. Socialdemokratien har i norr och öster varit påfallande svag.

Sociologiska analyser visar att det i norr och öster finns ett klart samband mellan kommunismens frammarsch och ekonomisk osäkerhet och social förändring. Mycket framträdande är korrelationen mellan ödemarkskommunismen och arbetslöshet samt brist på religiöst intresse. Det höga valdeltagandet i norr och öster är ett betydelsefullt inslag i bilden. De kommunistiska väljarnas aktivitet vid valen synes vara av expressiv karaktär, en protesthandling, orsakad av den isolering de i övrigt upplever i samhället. Att det höga valdeltagandet framträtt först i samband med den snabba samhällsomdaningen understryker ytterligare dess karaktär av expressivitet.

I samma områden har radikala religiösa rörelser haft en icke obetydlig framgång.

Industrikommunismen är lokaliserad till det välutvecklade södra och västra Finland med dess stabila sociala förhållanden som i mycket erinrar om vad man finner i det övriga Norden. Här

¹ Den finländska kommunismens sociologiska bakgrund har analyserats av Erik Allardt i *Social Sources of Finnish Communism Traditional and Emerging Radicalism*, ”International Journal of Comparative Sociology”, vol. V, 1, 1964 (Publication 22 of the Institute of Sociology, University of Helsinki); i *Facteurs économiques et sociaux du vote à gauche en Finlande*, ”Cahiers de Sociologie Economique” 6, 1962 (Publication 15 of the Institute of Sociology, University of Helsinki); i *Institutionalized Versus Diffuse Support of Radical Political Movements*, ”Transactions of the Fifth World Congress of Sociology”, vol. IV, 1964 (Publication 27 of the Institute of Sociology, University of Helsinki).

Se vidare av samme förf.: *Social struktur och politisk stabilitet* (1956) samt ”Patterns of Class Conflict and Working Class Consciousness in Finnish Politics” i den av Allardt och Y. Littunen utgivna *Cleavages, Ideologies and Party Systems* (1964; Publication 30 of the Institute of Sociology, University of Helsinki).

finns starka positiva samband mellan kommunismen och socialistiska traditioner, men inget samband med ekonomisk och social osäkerhet. Kommunistiska väljare synes till och med ha en tryggare ekonomisk bakgrund än socialdemokratiska. Valdeltagandet är lägre än i de norra och östra delarna av landet, men den sociala och politiska verksamheten är inte begränsad till val-tillfällena utan utspridd på ett vitt fält av olika samhällsaktiviteter.

Dessa två typer av kommunism har således helt olika ursprung och måste därför förklaras på olika sätt. I de ekonomiskt avancerade områdena har vissa grupper av tradition betraktat det existerande samhällssystemet med olika grader av misstro och röstar därför traditionellt med antingen socialdemokraterna eller kommunisterna. I de isolerade och mindre utvecklade områdena har invånarna blivit politiskt medvetna på ett sent stadium. Deras inträde på den politiska scenen hade tidigare hindrats av deras geografiska isolering, fattigdom och andra sociala faktorer. Deras röst för kommunismen i dag är framför allt ett uttryck för protest utan egentligt ideologiskt innehåll.

Den politiska situationen

De politiska förhållandena i Finland skiljer sig i anmärkningsvärt hög grad från situationen i de övriga nordiska länderna.² I Sverige, Danmark och Norge råder påfallande politisk stabilitet med ytterst starka socialdemokratiska partier, medan det i Finland alltsedan 1944 förekommit täta regeringsskiften med långa och svårlösta regeringskriser, stora ekonomiska problem, splittrade intresseorganisationer och interna partikonflikter, där rent personliga motsättningar spelat en betydelsefull roll. Bara efter andra världskriget har man haft över 25 olika regeringar.

Valmetoden är proportionell. Inget parti har efter andra världskriget varit tillräckligt stort för att ensamt bilda regering och därför har regeringarna byggt på koalitioner. De största partierna är *Agrarförbundet*, *Socialdemokratiska partiet* och *Demokratiska Förbundet för Finlands Folk* (DFFF; folkdemokraterna). Det sistnämnda har till februari 1965 helt kontrollerats av kommunisterna, *Finlands kommunistiska parti* (FKP). De tre partierna är ungefär jämnstarka och har vardera något mindre än en fjärdedel av väljarkåren bakom sig. Agrarförbundet har till följd av en rad speciella omständigheter innehaft en nyckelposition. Övriga partier är *Svenska folkpartiet*, som företräder den svenska minoritetens intressen och torde kunna betraktas som jämförelsevis konservativt, *Finska folkpartiet* (liberalt) och *Nationella samlingspartiet* (konservativt). Styrkeförhållandet mellan partierna har efter 1948 varit förvånansvärt stabilt. Det är ytterst sällan något ”ras” vid valen inträffar. Väljarna synes i allmänhet rösta på det parti man en gång gjort till sitt.

FKP:s partisymbol*

Värst drabbat av inre partisplittringar har det socialdemokratiska partiet varit. Det hade knappt hämtat sig från den prestigeförlust det lidit genom sitt deltagande i krigsårens samlingsregering, förrän en ny kris uppstod i mitten på 1950-talet då en oppositionsgrupp under ledning av Väinö

² Partilivet i Finland skildras ingående i Jaakko Nousiainen, ”Finlands politiska partier”, i Finland idag, 1960.

* SKP är den finska partibeteckningen, som står för *Suomen kommunistinen puolue*.

Leskinen bildades mot dåvarande partiordföranden Emil Skoog. Vid en partikongress i april 1957 lyckades Leskinenfalangen komma i majoritet och återvalde Väinö Tanner till partiordförande. Tanner hade alltsedan 1918 varit socialdemokratins starke man; han hade varit en avgjord motståndare till kommunisterna, han hade spelat en prominent roll i krigsregeringen och var ytterst suspekt i Moskvas ögon. De s.k. skoogisterna organiserade sig som en självständig fraktion inom partiet och bildade på hösten 1958 den ”socialdemokratiska oppositionsriksdagsgruppen” omfattande 13 av 54 socialdemokratiska riksdagsmän. Sedan oppositionen utstötts ur det socialdemokratiska partiet i december 1958 bildade den 1959 en egen centralorganisation, *Arbetarnas och småbrukarnas socialdemokratiska förbund*.

De båda socialdemokratiska organisationerna har sedan dess avlägsnat sig allt mer från varandra. ”Oppositionen”, nu under ledning av Aare Simonen, har framträtt under klart vänsterradikala paroller. Den väsentligaste skillnaden mellan de båda grupperna har dock gällt utrikespolitiken, där den socialdemokratiska majoriteten krävt en principiellt fri och obunden ”neutralitetspolitik”, medan ”skoogisterna” förespråkat en kurs med klart sovjetvänlig tendens.

Sovjetunionen – och FKP – har stimulerat den socialdemokratiska splittringen och lämnat minoritetsgruppen sitt stöd.³ Vid kommunalvalet på hösten 1964 led emellertid ”skoogisterna” ett svidande nederlag och fick endast ca 50 000 röster, medan den socialdemokratiska majoritetsgruppen under sin nye partiordförande Rafael Paasio med omkring 594 000 röster återtog positionen som landets största parti.⁴ ”Skoogisternas” framtid ter sig nu tvivelaktig. I Moskva hade man sannolikt hoppats att de finländska socialdemokraterna efter ordförandeskiftet skulle visa sig mera medgörliga. Detta blev av allt att döma inte fallet. Vid ett sammanträffande mellan Breznev och några ledande ”skoogister” i september 1964 hade den ryske partisekreteraren uttryckt sin besvikelse över den uteblivna förändringen och lovat ”skoogisterna” fortsatt stöd.

Finland och Sovjetunionen

Utrikespolitiken har efter kriget spelat en dominerande roll i Finlands politiska liv. Och i Finland betyder utrikespolitik detsamma som förhållandet till Sovjetunionen. Dagens ”utrikespolitiska” situation måste ses mot bakgrunden av de finländsk-ryska relationerna efter andra världskriget.⁵

Perioden 1944-48 var en mycket kritisk period för den finländska demokratin; landet leddes då av J. K. Paasikivi, först statsminister och senare president. År 1948 undertecknades ett fördrag mellan Finland och Sovjetunionen. Fördraget innebär allmänt uttryckt – att det skall råda ett gott och vänskapligt förhållande mellan länderna och att om Sovjetunionen angripes över finländskt territorium, de båda staterna skall samordna sitt försvar. Relationerna mellan Helsingfors och Moskva utvecklades i fortsättningen tillfredsställande och det ofrånkomliga beroendet av Sovjetunionen accepterades av samtliga partier, dock icke så allsidigt av det konservativa samlings-

³ Sovjetunionen har även haft direkta kontakter med ”skoogisterna”, senast före 1964 års kommunalval. Uppenbarligen har också tidningen ”Päivän Sanomat”, som stöder ”skoogisterna”, fått ekonomisk hjälp från Sovjetunionen. Den har från och med grundandet 1957 tryckts på kommunisttidningen ”Kansan Uutiset” tryckeri.

⁴ Vid valet hade ”skoogisterna” i vissa kommuner upprättat valsamverkan både med socialdemokraterna och kommunisterna. På sina egna listor fick ”skoogisterna” 14 795 röster, tillsammans med socialdemokraterna 28 764 röster och tillsammans med folkdemokraterna 13 660 röster. ”Skoogisternas” hela röstetal minskades jämfört med kommunalvalet 1960 med 9 448 röster eller 14,1 procent och jämfört med riksdagsvalet 1962 med 43 177 röster eller 43 procent.

⁵ En översiktlig framställning av relationerna mellan Finland och Sovjetunionen efter 1944 ges i James H. Billington, ”Finland”, i Cyril E. Black och Thomas P. Thornton, *Communism and Revolution*, 1964, s. 125-144. Se vidare Austin Goodrich, *Study in Sisu*, 1960, s. 134-144; Tuure Junnila, *Jäädetytty demokratia (Frusen demokrati; 1960)*; Lauri Hyvämäki, *Vaaran Vuodet 1944-1948 (De farliga åren 1944-1948; 1964)*.

partiet och socialdemokraterna.

I mitten på 1950-talet inledde Sovjetunionen en veritabel charmoffensiv mot Finland. Porkkala⁶ återlämnades och Finland hugnades med en serie statsbesök; bland de mera namnkunniga ryska gästerna märktes Vorosjilov, Bulganin, Brezjnev, Kosygin och Chrusjtjov. Paasikivis efterträdare på presidentposten, agraren Urho Kekkonen, gjorde 1958 en första svarsvisit i Sovjetunionen och blev då liksom senare mycket hjärtligt mottagen.

Detta hindrade dock inte Sovjetunionen från att blanda sig i Finlands inre angelägenheter. När socialdemokraten Fagerholm på hösten 1958, dvs. efter partisplittringen, bildade en femparti-regering utan kommunistiskt deltagande reagerade Moskva mycket kraftigt. Den första ”nattfrosten” i de finländsk-ryska relationerna inträffade. Sovjetunionen kallade hem sin ambassadör och underhandlingar om handelsavtal och andra ekonomiska förbindelser avbröts. De ryska tidningarna skärpte tonen mot Finland. Man klandrade inte regeringens verksamhet utan dess sammansättning. Ledarna för den socialdemokratiska majoritetsgruppen, Väinö Tanner och Väinö Leskinen, betecknades av Chrusjtjov som ”kända för sin fientliga inställning mot Sovjetunionen”. I januari 1959 avgick regeringen Fagerholm. Några dagar senare begav sig president Kekkonen till Leningrad och sammanträffade med Chrusjtjov. Vad som verkligen hände vid detta möte är inte känt, men det praktiska resultatet synes ha blivit att Sovjetunionen tills vidare kunde förhindra ett socialdemokratiskt regeringsdeltagande i Finland. Kekkonens hemliga diskussioner med Chrusjtjov om interna finländska förhållanden väckte stark kritik i Finland; å andra sidan dolde man inte sin glädje över att förhållandena åter normaliserats.⁷ Av allt att döma rådde ett gott personligt förhållande mellan den finländske presidenten och den ryske regeringschefen, något som Kekkonen förstått att utnyttja både till Finlands och agrarpartiets fördel.

När ett flerpartiblock år 1961 utsåg den opolitiske Reino Honka till Kekkonens motkandidat vid det stundande presidentvalet reagerade de ryska myndigheterna omedelbart och anklagade Honka för att vara ”Tanneranhängare”. Då Honkas utsikter att segra i valet tycktes öka, inträdde den andra ”nattfrosten” i de finländsk-ryska relationerna. Denna nya kris var till stora delar lik den förra och utspelades liksom denna i ett skärpt storpolitiskt läge. Ryska tidningar anklagade Honka, socialdemokraterna och vissa andra icke-kommunistiska politiker för en fientlig inställning mot Sovjetunionen. Men denna gång krävde Moskva med stöd av 1948 års fördrag också ”militära konsultationer” om det växande ”hotet mot freden” i Nordeuropa och antydde att Sovjetunionen kunde komma att kräva baser på finländskt territorium. Krisen löstes även denna gång genom att Kekkonen reste till Sovjetunionen och träffade Chrusjtjov. Före resan hade han upplöst riksdagen och utlyst nyval; Honka hade tagit tillbaka sin kandidatur. Inte heller denna gång vet man vad som sades vid Chrusjtjovs och Kekkonens sammanträffande, men de ryska kraven på militära konsultationer togs tillbaka. I sitt TV-tal vid hemkomsten underströk Kekkonen, att man måste försöka förstå situationen ur rysk synvinkel, och att sådana politiker som stått bakom Honka inte var önskvärda i det offentliga livet. Under dessa omständigheter blev presidentvalet en ren formalitet.⁸

I Moskva fäste man uppenbarligen stor vikt vid det finländska kommunistpartiets hållning; Ville Pessi tillhörde det utvalda fåtal som vid 22:a partikongressen erhöll plats på podiet. FKP tillhör av ålder de respekterade partierna: det har kämpat och hållit samman under svåra yttre omstän-

⁶ Enligt fredsfördraget 1947 överlämnade Finland till Sovjetunionen militärbasen Porkkala i närheten av Helsingfors på 30 år.

⁷ Se vidare Kent Foster, *The Finno-Soviet Crisis of 1958-59*, ”International Journal”, nr 2, 1960.

⁸ Den s.k. notkrisen 1961 har utförligt skildrats av Tuure Junnila, *Noottikiisi tuoreltaan tulkittuna* (Notkrisen ur aktuell synvinkel; 1962). Se även Billington, a.a.

digheter och är alltså ett ”massparti”. Men om FKP, såsom stundom antagits, spelat en ledande roll bland de skandinaviska partierna är tveksamt. Redan språkbarriärerna torde ha ställt sig hindrande i vägen. I Finland är det den svenska minoriteten som i stor utsträckning tjänstgjort som förbindelselänk mellan Finland och övriga Norden. Kommunisternas inflytande över Finlands svenska befolkning, som till icke ringa del består av folk i små ekonomiska omständigheter, har alltid varit obetydligt. Svenskspråkiga intellektuella har heller inte spelat någon framträdande roll i FKP.

Chrusjtjovs goda relationer med Kekkonen har många gånger försatt FKP i brydsamma situationer. Partiet har känt sig hämmat och osäkert i sin verksamhet. Kekkonen och agrarerna, inte FKP, har framstått som garanterna för ett gott förhållande till Sovjetunionen. I norra och östra Finland är det agrarer och kommunister som kämpar om själarna; i den mån kommunisterna här förlorat väljare, har dessa gått till agrarerna.⁹

För den finländska demokratin har dessa ”nattfroster” med hot om ekonomiska, i sista hand militära sanktioner, varit en kännbar inskränkning i ett fritt folks rättigheter att välja sin egen regering. Eller som en socialdemokratisk riksdagsman uttryckt det: ”Den enda skillnaden mellan Finlands och det övriga Nordens förhållande till den store grannen i öster är att vi i Finland har ett 'vänskapsfördrag' med honom.”¹⁰

FKP:s tidiga historia

Finlands kommunistiska parti kom till världen omedelbart efter det grymma och blodiga inbördeskriget 1918; kort dessförinnan hade Finland lösgjort sig från Ryssland och för första gången i sin historia blivit ett självständigt land.

Det finländska socialdemokratiska partiet bildades 1899 och skapade redan från början ett detaljerat program och en fast, hela landet omfattande organisation. Vid valen 1907, då den allmänna rösträtten i princip var genomförd, erhöll socialdemokraterna 2/5 av de 200 mandat. Partiets målsättning var revolutionär. Fienden var inte bara de inhemska kapitalisterna utan också de ryska myndigheterna. Detta sista förhållande ändrades radikalt i och med att oktoberrevolutionen svepte bort den gamla ordningen i Ryssland. Medan det för det borgerliga Finland nu blev en tvingande nödvändighet att frigöra landet från Ryssland, sökte socialdemokraterna kontakt både med bolsjevikerna och de ryska soldater som var förlagda i Finland.

”De röda” misslyckades i sitt revolutionsförsök och besegrades av ”de vita” i ett blodigt och bittert inbördeskrig, som hade en klar karaktär av klasskamp mellan borgare och bönder å ena sidan och den snabbt expanderande industriarbetareklassen, understödd av småbrukare, å den andra. ”De rödas” kontakter med bolsjevikerna bidrog till att skärpa konflikten. Under de fem månader inbördeskriget varade dödades inte mindre än 25 000 personer, och vid krigsslutet befann sig omkring 80 000 ”röda” i fängelse; många av dessa omkom. ”De vitas” räfst med ”de röda” efter kriget ökade ytterligare bitterheten hos de besegrade. Tusentals flydde till Sovjetryssland och bildade där vid ett möte i Moskva i augusti 1918 Finlands kommunistiska parti.

Det socialdemokratiska partiet hade därmed splittrats. Majoriteten reorganiserades under ledning av Väinö Tanner kring ett revisionistiskt program, i vilket de demokratiska arbetsformerna accepterades. En stor del av de gamla revolutionärerna växte in i och godtog det finländska samhället. Det kommunistiska partiet i Moskva, som bl.a. leddes av O. W. Kuusinen, Yrjö Sirola,

⁹ Valundersökningar visar, att den kommunistiska väljarkåren är mycket stabil. De övriga partierna har i mycket ringa omfattning erövrat väljare från kommunisterna.

¹⁰ Personligt uttalande till förf.

Kullervo Manner samt bröderna Jukka och Eino Rahja, antog däremot ett betydligt radikalare program än det ursprungliga socialdemokratiska. Man godtog endast ”väpnad revolution” som medel i kampen om makten; i den stat man drömde om skulle arbetarklassen ha ”all makt” och inrätta en ”järnhård arbetardiktatur”.

Kommunister fick inte engagera sig i riksdagen eller kommunala församlingar, fackliga eller kooperativa föreningar, utan de skulle helt ägna sig åt förberedelser för den nära förestående världsrevolutionen. Detta program övergavs först 1957, då partiet erhöll sitt nuvarande program.¹¹

FKP:s verksamhet organiserades dels bland finländska emigranter i Sovjetryssland och dels i Finland. Verksamheten i Finland var – av naturliga skäl – hemlig. Redan på hösten 1918 sökte man organisera nya väpnade styrkor i stället för dem som besegrats månaderna innan. De finländska arbetarna följde dock inte direktiven i den utsträckning FKP:s ledning hade väntat sig. De reagerade mot FKP:s konspiratoriska verksamhet och stödde i stället det socialdemokratiska partiet. O. W. Kuusinen, som ledde verksamheten från Moskva, insåg snabbt det ohållbara i situationen.

Under ett ”studiebesök” i Finland fick han läget klart för sig. Men en majoritet i partiledningen kring Kullervo Manner och bröderna Rahja ville behålla den hårda dogmatiska linjen, och motsatte sig den nya taktik Kuusinen lade upp vid hemliga besök i Finland. I korthet innebar denna att man återupptog arbetet i de gamla arbetarorganisationerna för att på så sätt erövra socialdemokratins positioner inifrån. Kuusinen lyckades upprätta samarbete med en vänsteroppositionell falang inom det socialdemokratiska partiet och kunde därigenom tillvälla sig kontrollen över en del socialdemokratiska tidningar. Denna aktivitet mötte dock hårt motstånd och vid socialdemokraternas partikongress i december 1919 hamnade den vänsteroppositionella gruppen i klar minoritet. Vänsteroppositionen bildade då 1920 *Socialistiska Arbetarpartiet*, som emellertid upplöstes av myndigheterna, sedan det anslutit sig till Kommunistiska internationalen. Samtidigt fängslades en del av partiets ledande funktionärer och dömdes senare till hårda straff för förberedelser till landsförrädisk verksamhet. Partiet återupprättades dock snart nog under det mer nationella namnet *Finlands Socialistiska Arbetarparti* (FSA) med den enda ändringen i programmet, att man uteslöt klausulen om anslutningen till Komintern. Finland hade därmed i realiteten två kommunistiska partier. Den avgörande skillnaden mellan FSA och FKP låg däri att FSA av taktiska skäl accepterade parlamentariska metoder. Först efter 1921 kan FSA betraktas som FKP:s organ i Finland. Denna nya taktik skulle, sedan den blivit Kominterns officiella linje, komma till flitig användning i den internationella kommunismen. FKP:s ledning i Sovjetunionen fördömde den dock och ansåg att det i FSA:s program på sin höjd fanns ”marxistiska och kommunistiska groddar”. Dessa motsättningar utvecklades till den första egentliga krisen inom FKP, en strid mellan ”dogmatiker” och ”revisionister”. Striden bilades först på partiets 4:e kongress, som hölls i Sovjetryssland omedelbart efter Kominterns 3:e kongress på sommaren 1921. FKP frångick då sin ultraradikala hållning och accepterade Kominterns och Kuusinens linje.¹² Motsättningen mellan denna linje och programmet av 1918 var dock endast en fråga om taktik, och man beslöt också att utvidga och stärka den underjordiska verksamheten och sammanlänka denna med FSA:s

¹¹ Beträffande FKP:s tidigare historia, se Olavi Borg, *Suomen Puolueideologiat* (Finlands partiideologier; 1964) och *Suomen Puoluet ja Puolueohjelmat 1880-1964* (Finlands partier och partiprogram 1880-1964; 1965). Se vidare Ilkka Hakalehto, ”Kommunistinen liike” (”Kommunismen”) i *Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikka 1919-39* (Två årtionden i Finlands inrikespolitik 1919-39; 1964) ; Jaakko Nousiainen, *Kommunismi Kuopion läänissä* (Kommunismen i Kuopio län; 1956) ; Arvo Tuominen, [Skärans och hammarens väg](#), 1957; [Kremls klockor](#), 1958; [På jorden och under jorden](#), 1958.

¹² Tuominen hävdar dock i ”Maan alla ja päällä” (”På jorden och under jorden”), att ”partigrälet mellan den kuusinska och den manner-rahjaska riktningen fortsatte, trots att det redan sagts, att saken var definitivt ur världen”.

öppna verksamhet. För den underjordiska verksamheten inrättade FKP en särskild ”finländsk” byrå, vars chef blev Arvo Tuominen.¹³

FSA kunde inregistrera betydande framgångar. Vid riksdagsvalen 1922 erhöll partiet 128 181 röster eller 14,8 procent av väljarkåren vilket gav 27 platser i riksdagen. Socialdemokraterna erhöll 53 platser. FSA vann också ett betydande inflytande i många organisationer, främst fackföreningsrörelsen. Men dess balansgång på gränsen mellan det legala och illegala gjorde att myndigheterna hela tiden följde dess verksamhet med största vaksamhet. För att förta effekten av ett eventuellt ingripande från myndigheternas sida beslöt FSA att bilda ett nytt parti, som i maj 1923 registrerades under namnet *Finlands arbetarparti*. Namnet var det enda som skilde det nya partiet från FSA. Manövern hjälpte dock inte. I augusti 1923 slog regeringen till. FSA och dess tidningar förbjöds samtidigt som ett stort antal funktionärer jämte hela riksdagsgruppen fängslades. Inalles 189 personer dömdes till varierande frihetsstraff för förberedelser till landsförrädisk verksamhet eller för delaktighet i sådana förberedelser.

Detta innebar en mycket kraftig återlåtning av den kommunistiska organisationen i Finland, även om man snabbt lyckades reparera skadorna. För att undvika risken av att än en gång få hela organisationen sönderslagen sökte man nu basera den synliga apparaten på lokala valkommittéer; även den underjordiska verksamheten decentraliserades och byggdes upp på små celler med 2 till 6 medlemmar i varje. I början av 1928 hade man lyckats upprätta 193 lokala valkommittéer och ca 500 celler.¹⁴ Vid valen uppträdde man under partibeteckningen *Socialistiska arbetarnas och småbrukarnas valförbund*. Vid valet 1924 erhöll detta parti 91 664 röster och 18 platser i riksdagen, vid 1927 års val 109 939 röster och 20 platser och vid 1928 års val 128 164 röster och 23 platser.

Vid mitten av 1920-talet hade FKP också intensifierat den revolutionära verksamheten. Små militära celler spreds över landet. En omfattande kommunistisk spionverksamhet förekom både inom näringslivet och försvaret. Men på våren 1928 slog polisen till och lyckades denna gång avslöja en stor del av den illegala apparaten. FKP:s ”finländska” partiledning arresterades tillsammans med flera medlemmar av ”finländska” byrå och ett stort antal funktionärer i de lokala organisationerna. Partiet försvagades ytterligare av inre motsättningar. Bl.a. hade en oppositionell grupp bildats, som krävde självständighet för de inhemska vänsterradikala elementen gentemot den i utlandet bosatta ledningen för FKP.

All den oro den kommunistiska aktiviteten åstadkommit i det finländska samhället under årens lopp ledde till uppkomsten av en högerextremistisk rörelse, den s.k. Lapporörelsen, som vissa fascistiska tendenser till trots fick ett betydande stöd hos den finländska allmänheten. Motsättningarna mellan kommunister och högerextremister tog till slut så våldsamma former att regeringen Svinhufvud i juli 1930 förbjöd all kommunistisk verksamhet. Därmed var kommunisterna för 14 år uteslutna ur Finlands officiella politiska liv.

¹³ Tuominen är en legendarisk gestalt i den finländska arbetarrörelsens historia. Han anslöt sig tidigt till kommunismen och var under 1920-talet verksam både som partisekreterare och som sekreterare i den finländska fackföreningsrörelsen. På grund av sin kommunistiska verksamhet fick Tuominen under 1920-talet avtjäna långvariga fängelsestraff. Under 1930-talet vistades han i Sovjetunionen och var partisekreterare inom FKP, då partiet var förbjudet. Tuominen var också en tid Stalins handsekreterare. I samband med Sovjetunionens angrepp på Finland 1939 gjorde dock Tuominen sitt uppmärksammade ”avhopp”. Han avböjde ett erbjudande att bli statsminister i ”Terijokiregeringen” och anmodade i stället de finländska arbetarna att kämpa för sitt land.

Efter sitt ”avhopp” har Tuominen anslutit sig till det socialdemokratiska partiet.

¹⁴ Hakalehto, a.a., s. 109.

Vinterkriget

Lagen av 1930 innebar att FKP helt måste inrikta sig på illegal verksamhet. Efter att ha hämtat sig från den första förlamande effekten, började partiet ånyo bygga upp en underjordisk apparat. Verksamheten leddes dels från Moskva och dels från Stockholm. Vid valen rekommenderade man sina anhängare att skriva kommunistiska namn på socialdemokratiska valsedlar,¹⁵ men uppmaningen hade föga effekt. Vid valet 1933 skulle det visa sig att socialdemokraterna fick ungefär lika många röster som de och kommunisterna tidigare fått tillsammans. FKP försökte då pröva en modifierad folkfrontstaktik. Vid sidan av den illegala verksamheten skulle man också engagera sig i socialdemokratiska organisationer, en linje som efter 1935 sanktionerades av Komintern som ett medel i kampen mot fascismen. Inom fackföreningsrörelsen, Kooperationen, ungdoms- och idrottsrörelsen lyckades kommunister vinna ett betydande inflytande även om de aldrig lyckades erövra centrala organ.

Folkfrontsidén spreds genom tillfälliga kommunistiska tidningar; den fick även ett visst stöd av icke-kommunister. Det var framför allt *Akademiska Socialistföreningen* – en sammanslutning av unga intellektuella inom det socialdemokratiska partiet – som propagerade för en gemensam socialdemokratisk-kommunistisk front mot ”fascister” och ”borgare”. Med kommunistisk hjälp lyckades dessa radikala socialdemokrater välja in två representanter i riksdagen. Annars rekommenderade FKP sina anhängare att – allt enligt Kominterns direktiv – inte bara rösta på socialdemokrater utan också på borgerliga partier som kämpade mot fascismen. Socialdemokraterna erhöll de flesta rösterna och kunde öka sin representation vid valen 1936 och 1939 till 83 respektive 85 platser.

Sovjetunionens angrepp på Finland i november 1939 ändrade situationen radikalt. På Stalins order bildade FKP:s ledning i Moskva ”Finlands demokratiska regering” med säte i Terijoki i Östkarelen. Möjligen hade Stalin hoppats på att de finländska kommunistiska arbetarna skulle ansluta sig till Terijokiregeringen. Men i så fall hade han felbedömt situationen; Terijokiregeringen blev ett fullständigt politiskt fiasko, och efter några månader fick den avlida i tysthet. Finlands arbetare stödde lojalt den nationella regeringen och utkämpade vinterkriget på ett sätt som väckte världens häpnad och beundran. Också kommunistpartiets generalsekreterare, Arvo Tuominen, ”hoppade av” och manade i ett öppet brev Finlands arbetare till kamp mot Sovjetunionen. Av kommunism och nationalkänsla hade den senare visat sig vara den starkare faktorn.¹⁶ Inte ens nederlaget på vårvintern 1940 synes ha skakat förtroendet för regeringen.

De första efterkrigsåren

Man kan fråga sig om kommunismen någon gång skulle ha återvunnit sitt fotfäste i Finland, om den finländska regeringen under resten av världskriget förhållit sig neutral. Många av de inre motsättningar som kommit till uttryck i 1918 års inbördeskrig utjämnades i 1939-40 års försvarskrig. Men de återupplivades under det s.k. fortsättningskriget 1941-44, då regeringens politik ifrågasattes inte bara av radikala arbetare utan också av borgerliga liberala. Detta gällde framför allt samarbetet med tyskarna. När Finland 1944 drog sig ur kriget rädde allmänt missnöje i landet, samtidigt som de kretsar som utformat politiken under de föregående åren gripits av defaitism. I detta läge blev FKP åter lagligt och dess ledning kunde för första gången slå sig ned på finländsk mark. O. W. Kuusinen stannade dock kvar i Sovjetunionen. I ledningen för FKP inträdde hans dotter Hertta, som alltsedan sitt 17:e år vistats i Moskva.

¹⁵ I Finland tillåter vallagarna ett sådant förfaringsätt.

¹⁶ Tuominen, Kremls klockor, s. 338-342. [marxistarkivet [Kremls klockor](#)]

FKP:s program fastslog att partiet alltjämt var ett klasskampsparti som byggde på Marx', Engels', Lenins och Stalins läror. Man hade inte övergivit sina revolutionära planer, men man insåg att maktövertagandet och övergången till ett socialistiskt samhällssystem skulle underlättas, om man tills vidare accepterade demokratiska verksamhetsformer. En central punkt i denna taktik var att kommunisterna skulle engagera sig i regeringen och söka vinna så många nyckelpositioner i samhället som möjligt. Genom att enbart uppträda som ett renodlat kommunistparti med revolutionära principer kunde man dock knappast hoppas på att nå utanför de trogna kommunisternas krets. Därför bildade FKP tillsammans med oppositionella grupper inom socialdemokratin *Demokratiska förbundet för Finlands folk* (DFFF), vilket var en vidareutveckling av folkfrontstaktiken. DFFF blev snabbt ett massparti. Vid 1945 års riksdagsval erövrade DFFF 49 platser i riksdagen mot socialdemokraternas 50. Under den följande riksdagsperioden övergick två socialdemokrater till folkdemokraterna.

I mitten Yrjö Leino och Hertta Kuusinen, framträdande gestalter i FKP under efterkrigsåren

DFFF presenterades som ett samarbetsorgan mellan politiska organisationer. Det var dock aldrig något annat än en kommunistisk täckorganisation. Här sökte FKP samla arbetarklassen i en gemensam front mot vad man kallade fascismen och krigspolitik. Handlingsprogrammet var mycket konkret genom att det tog direkt sikte på specifika efterkrigsförhållanden. Kommunisterna torde till en början inte ha betraktat DFFF som något annat än ett tillfälligt taktiskt verktyg före maktövertagandet. Det är betecknande att DFFF inte fick något officiellt program förrän 1949, fem år efter dess bildande.

Landets politiska liv hade då stabiliserats. Programmet av 1949 är snarare ett samarbetsavtal än ett partiprogram i egentlig mening. Det bygger inte på någon ideologi. Det nämner över huvud taget inte ordet ”socialism”. Men de konkreta åtgärder DFFF föreslår har en klart socialistisk karaktär; och utrikespolitiken skall grundas på vänskapligt samarbete med Sovjetunionen.¹⁷

DFFF:s eget organisationsnät omfattar över 2 000 grundorganisationer med omkring 60 000 med-

¹⁷ Borg, Suomen Puolueideologiat s. 44-45.

lemmar. Därtill kommer de till förbundet kollektivt anslutna organisationerna, av vilka de viktigaste är FKP, *Finlands kvinnors demokratiska förbund* och *Akademiska socialistföreningens förbund*. De kollektivt anslutna medlemmarna inräknade uppgår DFFF:s medlemstal till över 150 000. Av de anslutna organisationerna är FKP den största och mäktigaste och dessutom det enda politiska partiet. De viktigaste posterna i DFFF har till februari 1965 alltid besatts av kommunister.

Efter 1945 års val inleddes en regeringssamverkan mellan de tre stora partierna, agrarerna, folkdemokraterna och socialdemokraterna, med den konservative men av Moskva respekterade Paasikivi som statsminister. Detta blev början till en delvis mycket konfliktfylld period. Efterkrigstidens Finland var ett svagt och ensamt Finland, varför situationen tycktes erbjuda kommunisterna ett utmärkt tillfälle att ta makten. Parallellt till Östeuropa lät sig lätt dras även om det gamla finländska förvaltningsmaskineriet aldrig brutit samman. Det fanns visserligen inga ryska trupper i Finland, utom i Porkkala, men den sovjetdominerade allierade kontrollkommissionen hade stora möjligheter att blanda sig i Finlands politiska liv. Kommissionen ägnade en stor del av sin verksamhet åt att med stöd av krigslagar neutralisera antiryska och antikommunistiska tendenser. Udden riktade sig främst mot det socialdemokratiska partiet och Väinö Tanner personligen, vilket svårligen kan tolkas som något annat än ett försök att bereda väg för kommunisterna över ett sönderslaget socialdemokratiskt parti.

När Paasikivi i mars 1946 valdes till president efterträddes han på statsministerposten av folkdemokraten Pekkala. Pekkala tillhörde dock icke FKP. Som chefer för bl.a. inrikes- och kommunikationsministerierna satt dock övertygade kommunister. Även Finlands radio fick en kommunistisk direktör. Men kommunisternas kontroll över dessa institutioner var aldrig fullständig. Även om t.ex. inrikesminister Leino kunde upprätta en ny, rörlig polisstyrka på 1 000 man kunde han inte avlägsna den gamla kärnan i poliskåren. Förhållandet var detsamma i hela förvaltningen, framför allt inom armén. Ekonomiskt kunde FKP stärka sin position, då tidigare tysk egendom i landet genom 1947 års fredsfördrag överlämnades till den allierade kontrollkommissionen som i sin tur överlämnade egendomen till FKP.

Folkdemokraternas valframgångar hade otvivelaktigt stärkt kommunisterna i deras förhoppningar om ett snabbt maktövertagande, men i slutet av 1947 svängde vinden om. Förhållandena började stabiliseras och det blev allt klarare att om kommunisterna skulle ta makten, måste de göra det genom en kupp. Kupplaner torde också ha utarbetats. I början av 1948 kom ”mästersabotören” Tuure Lehén till Finland och den med finländska förhållanden väl förtrogne generallöjtnanten Savenenkov utnämndes till rysk ambassadör i Helsingfors. I slutet av februari 1948 – en vecka efter kommunistkuppen i Tjeckoslovakien – anlände en not från Stalin, i vilken Finland uppmanades att sluta en biståndspakt med Sovjetunionen. I noten betonades att Finland var det enda till Sovjetunionen gränsande land som varit i krig med Sovjetunionen och icke slutit en sådan pakt.

Noten väckte bestörtning i Finland, och i Västeuropa ansåg man att Finland nu definitivt skulle infogas i det ryska satellitsystemet. Men president Paasikivi höll huvudet kallt och valde omsorgsfullt ut medlemmarna i den förhandlingsdelegation som sändes till Moskva. Framför allt sökte han vinna tid.

De två första veckorna efter den ryska noten intog de finländska kommunisterna en oväntat passiv attityd. Men i mitten av mars intensifierade de sin propaganda, gatukravaller inträffade i Helsingfors och spänningen steg i hela landet. Men då bröt den kommunistiska disciplinen samman. Inrikesminister Leino själv sökte i hemlighet upp chefen för armén, general Sihvo, och varnade honom för eventuella ”oroligheter”. Sihvo förstod halvkväden visa och vidtog omedelbart åtgärder. 30 000 man placerades ut på strategiska punkter nära de stora städerna och Leinos special-

polis avväpnades snabbt och effektivt. Trots våldsamma kommunistiska protester vägrade Sihvo tändra sina arrangemang och därmed var de tekniska förutsättningarna för en kupp eliminerade.

Förhandlingarna i Moskva fick några dagar senare en lika oväntad som hastig upplösning, då Stalin accepterade en av Paasikivi skisserad vänskaps- och biståndspakt.¹⁸ Pakten innebar slutet på en osäker period i relationerna mellan Finland och dess östra granne. Förhållandet har sedan dess varit jämförelsevis stabilt.¹⁹

Leinos avfall 1948 påminner i hög grad om Tuominens 1939. Att Leino inte saknade meningsfränder i partiet, därom vittnar de utrensningar inom FKP som inleddes på hösten 1948 och avslutades först vid årsskiftet 1950-51.²⁰ Att förtroendet för kommunisterna var rubbat demonstrerades vid valet hösten 1948, då DFFF förlorade 11 av sina 51 platser i riksdagen. Som en följd av valnederlaget fick kommunisterna också lämna regeringen och efter hand en rad andra viktiga positioner i samhället. Utvecklingen i Finland följde alltså det gängse västeuropeiska mönstret även om orsakerna här var andra. Sedan 1948 har kommunisterna befunnit sig i ständig opposition.

FKP efter Stalins död

Efter 1948 års bakslag följde en period under vilken FKP sökte stärka partiets inre sammanhållning och ideologiska ”renhet”. Över 10 procent av medlemmarna uteslöts ur partiet åren 1948-51. Generalsekreteraren Ville Pessi kunde efteråt konstatera att utrensningarna givit ett gott resultat och att ”partiets inre sammanhållning och enighet nu var starkare än någonsin tidigare”.²¹

Trots bakslagen och trots isoleringen i Finlands politiska liv var FKP inte överksam. Det tog aktiv del i arbetet både inom arbetarorganisationerna och de kommunala organen. På riksnivå kunde man med en stundtals mycket hård kritik av regeringen vinna ett visst gehör hos folket. Genom sina täckorganisationer kunde kommunisterna samla upp och kanalisera de mest skilda missnöjesyttringar. Vid riksdagsvalen 1951 ökade DFFF sina representanter i riksdagen till 43, ett resultat som stod sig också vid 1954 års val.

Stalins död 1953 och den ryska charmoffensiv mot Finland som inleddes året därpå hade inte medfört några speciella problem för de finländska kommunisterna, men däremot kom Chrusjtjovs avslöjanden om Stalin i februari 1956 som en ytterst obehaglig överraskning. De ledande finländska kommunisternas stalinistiska förflutna var bara ett alltför välkänt faktum. Praktiskt taget alla hade fått sin uppfostran i Moskva, där de tidigare bevittnat hur de stora grupper finländska kommunister som 1918 och senare flytt till Sovjetunionen undan för undan decimerats av Stalins säkerhetspolis.²² FKP:s egen organisation var typiskt stalinistisk. Den ”demokratiska centralismen” var driven till fulländning. Hemlighetsmakeriet florerade. Inte ens i dag publicerar man fullständiga listor på de personer som ingår i partiets viktigaste beslutande organ – men man har i

¹⁸ Billington, a.a., s. 136.

¹⁹ Leino har i sina memoarer ”Kommunisti Sisä-Ministerinä” (”Kommunistisk inrikesminister”), 1958, skildrat händelseförloppet 1958. Boken är dock indragen av myndigheterna. Tuominen återger en del av händelseförloppet i ”På jorden och under jorden”, s. 236-244.

²⁰ Under åren 1946-49 uteslöts omkring 1 000 medlemmar ur partiet. Ett betydligt större antal rensades ut under 1950 och 1951 i samband med byte av medlemsböcker, vilket innebar, att man drog in eller makulerade de gamla medlemsböckerna och delade ut nya endast till önskvärda partimedlemmar.

²¹ Uttalande av Pessi vid partikongressen 1951.

²² Bland de mest kända finländska kommunisterna, som föll offer för Stalins utrensningar, märktes Edvard Gylling och Kullervo Manner. Enligt Tuominen utrensades inte mindre än 20 000 finländare enbart i Östkarelen.

gengäld inte varit särdeles framgångsrik då det gällt att gardera sig mot läckor.²³

Att under dessa omständigheter partiledningens första officiella reaktion skulle bli utomordentligt försiktig var knappast någonting att förvåna sig över. Man förringade Stalins ”misstag” i den egna pressen. Men samtidigt skyndade man sig att påpeka, att någon ”personkult” aldrig förekommit i FKP och att det därför inte fanns någon anledning att vidare diskutera saken, än mindre vidta några åtgärder. Huruvida partiledningen utsatts för intern kritik i någon större omfattning är inte känt.

De nya signalerna från Moskva gjorde det emellertid nödvändigt för FKP att skaffa sig ett nytt partiprogram, och på försommaren 1956 fick politiska kommittén i uppdrag att utse en programkommitté. Officiellt framhöll man att det var av inrikespolitiska skäl man fann det nödvändigt med ett nytt program. Det gamla hade trots kompletteringar hunnit bli inaktuellt.

Till ledamöter i programkommittén utsågs enbart män ur det gamla gardet: Tuure Lehén, Antti Hyvönen, Eino Nokelainen, Mauri Ryömä och Matti Janhunen.²⁴ Kommittén arbetade snabbt och kunde redan i februari 1957 presentera ett utkast, som blev föremål för en livlig diskussion i kommunistiska tidningar och organisationer. Speciellt debatterade man innebörden av begreppen ”proletariatets diktatur”, ”arbetarklassen”, ”demokratiska metoder” och ”socialisering”. Däremot förekom inte någon debatt om den väpnade revolutionens roll. Några större förändringar i utkastet vidtogs naturligtvis inte, när 11:e partikongressen antog det i juni 1957.

Programmet kan karakteriseras som en försiktig anpassning till de nya signalerna från ryska kommunistpartiets (SUKP) kongress 1956.²⁵ Anpassningen verkar stundom motvillig. I avsnittet om världspolitiken nämner man visserligen den fredliga samlevnaden men har ingenting att säga om krigets undviklighet. Man vill att den socialistiska omdaning av Finland skall ske under fredliga förhållanden, men man talar ingenstans om den parlamentariska vägen, och hur fredliga förhållandena kommer att bli beror i sista hand på ”kapitalisternas” motstånd. Inte heller senare har FKP klart sagt ifrån huruvida partiet övergivit den revolutionära linjen eller ej; Hertta Kuusinen har endast förklarat att ”FKP inte vill göra en statskupp”, dvs. lägga makten i händerna på en minoritet. Ett villkor för den sociala förändring kommunisterna eftersträvar, revolutionen, är att den ”överensstämmer med viljan hos folkets absoluta majoritet”.²⁶ En annan sak är hur man mäter denna folkvilja. En av programkommitténs ledamöter, Matti Janhunen, förklarade år 1957 vid ett representantmöte där han presenterade det nya programmet:

... vi förenar oss icke med dem som förklarar att den demokratiska vägen i allo sammanfaller med den parlamentariska riksdagsvägen Demokratin förverkligas alls inte bara genom riksdagsval, genom debatter och omröstningar i riksdagens plenisal. Fackföreningars och andra sociala massorganisationers verksamhet, arbetardemonstrationer av olika slag kan inte uteslutas ur demokratin.²⁷

Ett litet steg mot ”nationell” kommunism tas i och med att programmet förklarar att Marx' och Lenins läror skall tillämpas och utvecklas på grundval av finländska förhållanden.

Någon som helst diskussion om avslöjandena av Stalin förekom inte på 11:e kongressen. Den enda ”avstalinisering” som vidtogs var att Stalins namn uteslöts ur programmet.

Mycket tyder på att partiledningen betraktat kritiken i Sovjetunionen av Stalin och personkulten

²³ Se appendix.

²⁴ Borg, Suomen puolueideologiat, s. 86.

²⁵ Programtexten finns återgiven i Borg, Suomen Puoluet ja Puolueohjelmat 1880-1964, s. 332-340.

²⁶ Nousiainen, Finlands politiska partier, s. 35.

²⁷ Ibidem, s. 35-36.

som mer eller mindre tillfällig.²⁸ Den ideologiska debatt som vid denna tid fördes i många andra västerländska partier återgavs endast undantagsvis i FKP:s tidningar. Inte ens Ungernkrisen 1956 diskuterades. Uppenbarligen tillät man heller inte någon inre diskussion och denna ordning rådde ännu vid 12:e partikongressen våren 1960.

Men utvecklingen inom den världskommunistiska rörelsen skulle snart göra denna tystnadens politik ohållbar. Omedelbart efter Bukarestkonferensen i juni 1960 tycks den finländska partiledningen ha börjat informera kaderarbetarna om sprickorna i rörelsen och snart dök i kommunistpressen upp vaga uttalanden, som fördömde den ”sterila dogmatismen” och den ”infantila oredan” på yttersta vänsterkanten. Men av allt att döma hade Kina åtskilliga sympatisörer inom FKP, som bl.a. menade att Kinas hårda politik mot Förenta staterna var den enda riktiga.²⁹ Var partiledningen hade sina sympatier är ovisst, men vid ett internt möte för partifunktionärer 1961 lär ordföranden Aimo Aaltonen bl.a. ha yttrat:

Utan tvekan har man gått för långt i kritiken av Stalin. Det är uppenbart att Stalin hade sina fel, men under den tid Stalin var verksam var det nödvändigt med järnhård disciplin och ett fast grepp om partiet. Under Stalins tid blev SUKP starkt, och det är bara på grund av hans förtjänster man i dag kan bygga partiets politiska verksamhet på den fasta grund Stalin lämnat efter sig. Man ser inte alls sakligt på Stalin och hans samtid.³⁰

Aimo Aaltonen, FKP-ordförande 1944-1945 och 1948-1966

Vid SUKP:s 22:a partikongress något senare samma år hörde Ville Pessi till de få kommunistledare västerifrån som officiellt fördömde Albanien. Han hade dessförinnan gjort upprepade resor till Moskva. Troheten mot Sovjetunionen och troheten mot de stalinistiska principerna var inte lätta att förena. Att denna dubbeltydiga hållning i längden skulle kunna undgå kritik var inte troligt. På hösten 1961 bröt sig en grupp intellektuella ut ur partiet och grundade tillsammans med intellektuella socialdemokrater den fristående politiska och kulturella tidskriften ”Tilanne”. Tidskriften blev snabbt en tummelplats för ”oliktänkande” kommunister, socialdemokrater och allmänt radikala författare av yngre generation. Genomgående är den mycket kritiska hållningen mot FKP:s ledning. Man kritiserar dess beroende av Sovjetunionen och dess uppenbara motvilja mot allt som smakar inre partidemokrati.

Vad ”Tilanne”-gruppen ytterst eftersträvar är en sammanslagning av de tre finländska arbetarpartierna. Kampen mellan dem har enligt ”Tilanne” fört till stagnation och kraftlöshet, varigenom

²⁸ Omedelbart efter rådmötet med FKP:s distriktssekreterare 1957 konstaterade sålunda distriktssekreteraren i Kotka: ”Det finns ingen anledning att inta en klar och definitiv hållning i frågan om Stalinkulten. Situationen är fortfarande oklar, och det är möjligt, att inställningen till den kommer att förändras.”

²⁹ Uttalanden till förf. av välinformerade personer i Finland, vilka av olika anledningar vill vara anonyma.

³⁰ Enligt välinformerade personer i Finland är detta yttrande av Aaltonen inte det enda av liknande slag.

den sociala och kulturella nydaning som inleddes efter andra världskriget råkade i fara. Stagnationen kan komma att locka fram äventyrstendenser ”såväl inom vänstern som högern”. Skulden ligger både hos kommunister och socialdemokrater; kraftlösheten är direkt avhängig av den internationella kris, som för närvarande behärskar både den socialdemokratiska och kommunistiska rörelsen.

Gruppen kring ”Tilanne” ansåg det viktigt att i denna situation få till stånd en konstruktiv debatt både om de socialdemokratiska och kommunistiska rörelsernas mål och metoder, deras teorier och praktiska åtgärder. Ytterst borde denna diskussion kunna leda fram till att ett samarbete kunde etableras mellan alla socialistiska grupper i Finland, varvid ett starkt arbetarparti och en stabil arbetarregering kunde skapas liksom i de övriga skandinaviska länderna. Detta var det enda sätt varpå socialismen kunde genomföras i Finland på demokratisk väg.³¹

”Tilanne”-gruppen är först och främst en produkt av de speciella finländska förhållandena, vilket naturligtvis inte hindrar att den i flera avseenden påminner om intellektuella socialistiska grupper i andra västeuropeiska stater. I den mån man hämtat sin inspiration utifrån torde den i första hand ha kommit från Aksel Larsen och Socialistisk folkeparti i Danmark.

”Tilanne” har otvivelaktigt gjort ett djupt intryck på framför allt intellektuella kommunister. Tidskriften gjorde det också omöjligt att hindra diskussion inom partiet, även om denna måste föras ”utanför protokollet”. Partiledningen synes ha blivit föremål för bitvis mycket skarp kritik, och återigen gällde kritiken beroendet av Sovjetunionen och den inre partidemokratin. Ledningen var emellertid inte beredd att erkänna några fel, och en allmän desillusion spred sig i de djupa leden.³² Denna sökte man möta genom organisatoriska åtgärder. Centralkommitténs ledamöter knöts mera direkt till verksamheten på fältet för att höja partimedlemmarnas ”politiska standard”. Varje distrikt fick en speciell centralkommittéledamot som ”fadder”, vilken tillsammans med distriktssekreteraren skulle övervaka och leda ”standardhöjningen”. Vad man framför allt sökte förebygga var att frågan om den inre demokratin och den ideologiska världskonflikten skulle komma upp på partikongressen 1963. Partiledningen ansåg, att de ideologiska frågorna var alltför ”avlägsna” för den enskilde partimedlemmen och att han följaktligen inte skulle befatta sig med dem.³³ Men detta var just vad han gjorde, vilket skulle visa sig senare. Valen till kongressen övervakades mycket noga. Den granskning av medlemmarnas vandel som föregick delegeradevalen resulterade i att ca 5 000 partimedlemmar fick sina böcker indragna vid årsskiftet 1963-64.

Partikongressen hölls i april 1963. Bland de 17 inbjudna ”broderpartierna” saknades det kinesiska (KKP), som dock sände en telegrafisk hälsning. Av de 343 kongressdelegaterna var ca en fjärdedel partifunktionärer, således mera representativa för apparaten än för medlemmarna och därmed en garanti för att partiledningen skulle förskonas från obehagliga överraskningar. Också övriga delegater var omsorgsfullt utvalda. Omröstningarna blev rent formella; den gamla centralkommittén återvaldes med 341 röster mot 2. Någon diskussion om den inre partidemokratin förekom inte, men problemets aktualitet framträdde indirekt: dels genom partiledningens försäkringar om att fullständig demokrati rådde inom partiet och dels genom att några enskilda medlemmar försiktigt antydde att förhållandena kunde vara bättre. Konflikten inom den världskommunistiska

³¹ Redaktör för ”Tilanne” är Jaarno Pennanen. Uppenbarligen har tidskriften ambitioner att påverka utvecklingen också utanför Finland, då man börjat publicera sammandrag på svenska, engelska — och ryska! År 1962 utgavs ett specialnummer på ryska och engelska.

³² Under senare år har klagomål hörts över passivitet bland medlemmarna i de kommunistiska organisationerna. Enligt Ritva Nevalainen i ”Kommunisti” nr 11, 1964, s. 401, skulle endast 20 procent av medlemmarna besöka partimötena.

³³ Enligt välinformerade personer i Finland.

rörelsen diskuterades heller inte, men däremot uttalade kongressen sin tillfredsställelse över den linje SUKP slagit in på efter 20:e och 22:a partikongresserna. Samtidigt underströk man än en gång att de fel och misstag som begåtts i Sovjetunionen under Stalins tid inte varit aktuella inom FKP. Kongressen blev därmed en steril demonstration av enighet som inte existerade. ”Tilanne” behandlade den under rubriken ”Stelkramp”.³⁴

Med oppositionella grupper både till höger och vänster – om den ”kinesiska” falangens styrka vet man dock föga – är det knappast att förvåna sig över att partiledningen ville undvika att göra en stor affär av den kinesisk-ryska konflikten. Så sent som den 23 juli 1963 uttryckte partiets huvudorgan ”Kansan Uutiset” den fromma förhoppningen, ”att också KKP skall hitta tillbaka till de marxistisk-leninistiska grundprinciperna”. Men på hösten, dvs. sedan trycket från Moskva ökat, blev kritiken av kineserna oförblommerad. Den politiska kommittén gjorde ett uttalande, där den fastslog att FKP:s inställning i den ideologiska konflikten överensstämde med majoritetens.³⁵ Den fördömde direkt de kinesiska och albanska partierna och beskyllde dem för att äventyra freden genom att inte arbeta för avrustning och avspänning. Kinas hållning till provstoppsfördraget 1963 fördömdes lika skarpt. KKP:s ledning jämfördes med ”de reaktionäraste europeiska politikerna som den franske diktatorn de Gaulle och de militaristiska kretsarna i Västtyskland ...”³⁶ Anpassningen efter Moskva var således otvetydig. Under tiden fortsatte de statliga relationerna mellan Helsingfors och Moskva att präglas av yttre intressegemenskap och harmoni.

Kekkonen har tvivelsutan varit utsatt för ett många gånger starkt tryck från Sovjetunionens sida. Härpå tyder hans oförblommerade fördömmande av projektet om en multilateral kärnvapenstyrka (MLF) inom NATO och lanserandet av den s.k. Kekkonenplanen för en kärnvapenfri zon i Norden. Kekkonen kan näppeligen ha varit omedveten om att i synnerhet Kekkonenplanen skulle väcka stark opposition i de övriga nordiska länderna. Hans egna och kommunisternas försök att sammanställa Kekkonenplanen med förutvarande svenske utrikesministern Östen Undéns förslag om en kärnvapenfri klubb i kombination med ömsesidiga koncessioner från de båda stormaktsblockens sida var otvivelaktigt avsedda att missleda den allmänna opinionen. I Sverige och Norge har man också haft en känsla av att den finländske presidenten ”bakvägen” sökt få dem att acceptera ett ryskt deltagande i det s.k. Nordkalottsamarbetet. Dessa försök synes dock icke ha varit särdeles energiska.

A andra sidan har också Sovjetunionen fått göra vissa eftergifter. År 1956 begärde och erhöll Finland plats i Nordiska rådet, ett organ för samråd mellan regeringarna och folkrepresentationerna i de fem nordiska länderna. Inom Nordiska rådets ram har en långtgående harmonisering av lagstiftningen i de nordiska länderna ägt rum, en gemensam arbetsmarknad, långt effektivare än den som kommit till stånd i EEC, har upprättats, fullständig passfrihet har genomförts etc. Den 11 juli 1961 kunde Finland också associeras med EFTA-staterna, vilket inneburit att Finlands handel västerut utvecklats utomordentligt snabbt. År 1964 steg Finlands export till Sverige med 34 procent. Landets handelspartner är i nämnd ordning Storbritannien, Västtyskland, Sovjetunionen och Sverige.

Vad angår FKP, hade dess inre svårigheter knappast givit något utslag i valen. År 1958 hade partiet ökat sin riksdagsrepresentation från 43 till 50 platser; 23,2 procent av väljarkåren hade givit DFFF sitt förtroende. År 1962 sjönk andelen av valmanskåren till 22,0 procent och antalet folkdemokratiska riksdagsmän blev 47. Huruvida denna tillbakagång hade något med partiets inre problem att göra är emellertid tvivelaktigt. Orsaken var snarare att Finland under de mellan-

³⁴ Tilanne nr 3, 1963, S. 122-128.

³⁵ Hermann Weber, Konflikte im Weltkommunismus. Eine Dokumentation zur Krise Moskau-Peking, 1964, 5. 214.

³⁶ Ibidem, s. 215.

liggande åren hade upplevat mycket gynnsamma ekonomiska konjunkturer; arbetslösheten hade minskat, utrikeshandeln ökat och välståndet stigit.

Mot avstalinisering?

Under de sista månaderna av 1964 blev det uppenbart, att FKP:s ledning misslyckats i sina försök att stoppa den ”olovliga” debatten inom partiet. Kommunalvalet den 5 och 6 oktober hade blivit en besvikelse. DFFF hade visserligen i stort behållit sina positioner, men den väntade röstökningen hade uteblivit och i de större städerna hade man till och med gått något tillbaka. Socialdemokraterna hade däremot gått starkt framåt.³⁷ Det mindre goda valresultatet bidrog till att öka otillfredsställelsen i leden. I detta läge kom meddelandet om Chrusjtjovs fall.

Partiledningen rättade sig snabbt efter de nya förhållandena i Sovjetunionen. Man hyllade visserligen Chrusjtjov för hans kamp mot personkulten och för hans insatser för den fredliga samlevnaden; men Ville Pessi konstaterade också – i enlighet med ”Pravda” – ”att man på senare tid kunnat märka tecken på att Chrusjtjov alltför ofta själv trätt fram i rampljuset” och ”vid flera tillfällen uppvisat bristande kommunistisk moral”.³⁸ Centralkommittén fastslog i en kommuniké, att FKP:s förhållande till Sovjetunionen inte byggde på personliga relationer utan var av principiell natur. Samtidigt passade man på att markera sin inställning i den kinesisk-ryska konflikten genom att uttala sin tillfredsställelse över att den nya ledningen i Kreml skulle fortsätta den fredliga samexistensens politik.

FKP-ledningens okritiska hållning till händelserna i Moskva blev droppen som kom bägaren att rinna över. För första gången kom oppositionen till uttryck i en artikel i partiets huvudorgan ”Kansan Uutiset”, skriven av den unge författaren Pentti Saarikoski.³⁹ Saarikoski undrade sarkastiskt ”varför inte Pessi, om han märkt tecken på att Chrusjtjov blivit alltför självständig och visat prov på bristande kommunistisk moral, sagt någonting tidigare ... Det gav intryck av att FKP var fjärrstyrt och osjälvständigt.”

Saarikoski kritiserade också FKP:s ledare för att de inte i likhet med andra västerländska kommunistpartiers begärt kompletterande upplysningar från Moskva om händelserna kring Chrusjtjovs fall.⁴⁰

Detta var första gången som en artikel med öppen kritik av partiets ledning publicerades i partiets huvudorgan. Ingenting talar för att detta var en debatt som partiledningen önskade tvärtom, den hade länge försökt undertrycka den. Att debatten i detta läge kom till stånd kan därför endast ha berott på att oppositionen mot den sittande ledningen vuxit sig så stark att kritiken inte längre kunde stoppas. ”Kansan Uutiset” erkände att kritik av partiledningen var något nytt i tidningens historia, samtidigt som man underströk att sådana meningsyttringar inte bara var nödvändiga utan

³⁷ Valdeltagandet vid 1964 års kommunalval var 79,4 procent mot 75 procent vid motsvarande val 1960. Socialdemokraterna erhöll 594 226 röster mot 414 440 röster 1960. Folkdemokraterna fick 470 550 röster (431 881 år 1960). I dessa siffror ingår dock röster från den socialdemokratiska oppositionen, som i valkartell med socialdemokraterna erhöll 28 764 röster och i valkartell med folkdemokraterna 13 660 röster. På egna listor fick den socialdemokratiska oppositionen 14 795 röster, jämfört med 66 667 röster 1960.

De icke-socialistiska partierna erhöll sammanlagt 1 074 786 röster mot 1 044 325 röster 1960. Finlands statistiska centralbyrå har inte närmare angivit de socialistiska partiernas röstetal på grund av det stora antal valkarteller, som förekom bland dem

³⁸ Kansan Uutiset 18/10 1964.

³⁹ Saarikoski är en ung kommunist med mycket radikala åsikter på de flesta samhällsområden. Han är bl.a. redaktör för den kommunistiska kulturtidskriften ”Aikalainen”.

⁴⁰ Kansan Uutiset 24/10 1964.

rentav naturliga.⁴¹

Den efterföljande debatten, som dock inte blev särdeles omfattande, fördes både i ”Kansan Uutiset” och i partiets teoretiska organ ”Kommunisti”. Det var ingen ny debatt som fördes, det var samma ”förbjudna” debatt som förekommit i partiet under en längre tid. Starka krav på förnyelse i partiets inre och yttre arbete framfördes av ett par unga skribenter i ”Kommunistis” novembernummer 1964. Ritva Nevalainen diskuterade den tilltagande passiviteten hos partimedlemmarna och ansåg att orsaken var att ”partimötena är så tråkiga med det eviga upprepadet av samma saker ...” Medlemmarnas rädsla för att inte vara tillräckligt ”renläriga” gjorde egentliga diskussioner omöjliga. Nevalainen beskyllde också partiet för att isolera sig från samhället i övrigt: partimedlemmarna umgicks bara med varandra och utvecklade en ”kommunistisk slang”, som var obegriplig för alla utomstående.

”Om våra ledande kamrater skulle lita mera på sin egen och partimedlemmarnas diskussionsförmåga i offentliga sammanhang, skulle vi bli modigare och självständigare och därmed övervinna den kommunisträdsla som finns hos den övriga befolkningen och är till stor nackdel för oss.” Vad partiet i övrigt beträffade ansåg Nevalainen att det självständigt borde kunna ta ställning i internationella frågor, även sådana som rörde Sovjetunionen.⁴²

En kritik i samma anda levererades av Pentti Kirvesmies.⁴³ Enligt Kirvesmies hade FKP inte följt med i utvecklingen. Partiets arbetsmetoder var gammalmodiga och passade inte in i dagens samhälle. Partiet måste avstå från sin ”torrhet och färglöshet”, anta en mera personlig karaktär. Medlemmarna skulle inte alltid behöva uttala sig i olika frågor i kommunisternas eller folkdemokraternas namn utan kunna gör det i sitt eget. Det var dags för FKP att hitta ”tidens rytm och ton”.

Det är icke så lätt att karakterisera den opposition, som här framträdde. Den tycktes icke företräda något egentligt program. I botten syntes ligga ett emotionellt behov av större frihet och självständighet mot Moskva, mot partiledningen och mot dogmerna. Men vad man här såg var endast toppen av ett isberg.

Partiledningens uppträdande i debatten gav intryck av förvirring och osäkerhet. De svåra frågorna sökte man undvika med till intet förpliktande fraser. Saarikoskis krav på större självständighet gentemot Moskva besvarade Ville Pessi med följande definition av patriotism: ”Det var arbete för finländska folkets bästa utan att därför visa fientlighet mot andra folk.”⁴⁴ Tuure Lehén menade apropå en diskussion om den italienske kommunistledaren Togliattis ”testamente” att någon finländsk ”självständighetsförklaring” inte var nödvändig utan bara skulle skada den internationella kommunistiska solidariteten. Den skulle därtill göra kommunisternas motståndare inom landet ”oerhört lyckliga över att för en gångs skull i verkligheten (och inte bara i sömnen) kunna konstatera tecken på brytningar mellan SUKP och FKP”.⁴⁵

Oppositionens egentliga styrka kom inte så mycket till uttryck i FKP som i DFFF, där den synes ha grott och vuxit fram i distriktsorganisationerna men sedan trängt långt in i förbundsledningen och förbundsrådet – också bland dess rent kommunistiska medlemmar. Vid rådets möte i Borgå den 24-25 oktober 1964 – dvs. kort efter Chrusjtjovs fall – gick oppositionen till öppen attack. Flera talare kritiserade i skarpa ordalag FKP:s ledning för att den inte gått till botten med sitt

⁴¹ Ibidem 28/10 1964 och artikel av Ville Pessi i ”Kommunisti” nr 11, 1965.

⁴² Kommunisti nr 11 1964 i en artikel med rubriken ”Missä sitten on vika?” (”Var finns då felet?”).

⁴³ Ibidem. Artikeln hade rubriken ”Voisiko hyvä tulos olla parempikin?” (”Skulle ett bra resultat kunna vara bättre?”).

⁴⁴ Kansan Uutiset 27/10 1964.

⁴⁵ Kommunisti nr 11 t, 1964 i en ledande artikel med rubriken ”Keskustelua Togliattin muistiosta” (”Diskussion om Togliattis testamente”).

stalinistiska arv. Detta hade skapat oro i de djupa leden, där man brottades med de problem som den världskommunistiska krisen framkallat. Framför allt ville gemene man ha klarhet i frågor, som gällde arbetarrörelsens inre demokrati och dess anpassning till det moderna samhälle som vuxit fram efter andra världskriget. Härför krävdes en fri och öppen debatt.⁴⁶

Starka krav restes på ett direkt åtskiljande av DFFF och FKP. I första hand krävde oppositionen dock ett slut på FKP:s förmyndarskap över DFFF. I anslutning härtill kritiserade man också FKP-ledningens okritiska hållning gentemot Moskva och partiets försök att utnyttja Sovjetunionen i inrikespolitiken. Den som tänkte ”annorlunda” i utrikespolitiska frågor, hävdade oppositionen, fick inte för den skull betraktas som fiende till Sovjetunionen. Oppositionen sade sig visserligen önska ett gott förhållande till den mäktige grannen i öst, men detta faktum fick inte påverka lösningen av inrikespolitiska frågor.

Den nationella tendensen var omisskännlig – men hur förmå Sovjetunionen att icke blanda sig i den finländska inrikespolitiken?

Den tredje punkten i oppositionens program gällde förhållandet till socialdemokraterna, där FKP:s ledning anklagades för att i sina ”samarbetssträvanden” endast ha jagat efter taktiska fördelar.⁴⁷

Meningsmotsättningarna inom DFFF blottades inför offentligheten i februari 1965 vid ett sammanträde med DFFF:s förbundsstyrelse. Förbundets generalsekreterare, kommunisten Mauno Tamminen, hade med föregivande av personliga skäl bett om befrielse från sitt uppdrag. Frågan om efterträdaren väckte en våldsam debatt inom förbundet. Kommunisterna förde fram Hertta Kuusinen som sin kandidat, oppositionen dr Ele Alenius. Kuusinen var det mest populära namn kommunisterna kunde erbjuda; Alenius var inte ens medlem av FKP. Förbundsstyrelsen valde Alenius att tills vidare sköta generalsekreterarens uppgifter, vilket var ett svidande nederlag för FKP och för Hertta Kuusinen personligen.

Valet godkändes senare av förbundsrådet. Alenius val var en seger för ”Tilanne”-gruppen och en motgång för FKP eller kanske snarare för FKP:s ledning. I ett tal inför DFFF:s förbundsråd 28 mars 1965 – märkligt nog publicerades hela talet i ”Kannan Uutiset” – linjerade Alenius upp det program han ville verka för.

Utgångspunkten för Alenius' resonemang var den finländska vänsterns stagnation. DFFF och FKP hade inte i tid uppmärksammat de förändringar som ägt rum i det finländska samhället. DFFF kunde inte, om det ville leva vidare, vara detsamma i dag som i går, och det kunde heller inte vara detsamma i morgon som det var i dag. I synnerhet de yngre generationerna hade observerat att DFFF kommit i otakt med tiden vilket lett till en allt skarpare debatt. Denna debatt var nödvändig, om DFFF skulle bli en livaktig organisation.

DFFF hade ca 150 000 medlemmar. De flesta av dessa var icke kommunister. De var ”socialistiskt tänkande människor” som anslutit sig till DFFF därför att de hade en ”socialistisk världsåskådning”.

Efter andra världskriget hade dessa människor haft att välja mellan olika utrikespolitiska linjer och att antingen ansluta sig till en antikommunistisk front eller söka samarbete med kommunisterna. Under DFFF:s första år hade det i Finland funnits mycken antikommunism och inom det socialdemokratiska partiet en myckenhet av antiryska stämningar. Men mot ett samarbete med kommunisterna talade att FKP var en del av den av Stalin anförda världskommunistiska rörelsen.

⁴⁶ Kansan Uutiset 28/10 1964.

⁴⁷ Tilanne nr 1, 1965. Arno Pennanen, ”Mitä nyt?” (”Vad nu?”).

De som valde DFFF valde det av utrikespolitiska skäl.

I dag, då kommunisterna i stor utsträckning frigjort sig från detta utländska inflytande, fanns det desto större anledning att fortsätta samarbetet med dem.

Emellertid hade DFFF som sådant varit en svag organisation och kommunisterna hade snart tagit ledningen av dess angelägenheter. Därmed hade DFFF:s funktion som samarbetsorgan blivit svår att fylla; både inom och utom DFFF hade organisationen kommit att betraktas som en kommunistisk täckorganisation och därför blivit diskriminerad.

DFFF kunde endast tänka sig en fredlig väg till socialismen, en väg avpassad efter finländska förhållanden, vilket innebar att man måste gå fram på ett fullkomligt nytt sätt. En oundgänglig förutsättning för framgång var ett fritt meningsutbyte inom organisationen och mera handling än spekulationer över teoretiska lärosatser. DFFF måste vidare ta sin uppgift som samarbetsorgan på fullt allvar och söka äkta samarbete inte bara med kommunisterna utan också med socialdemokraterna. Det skulle ta lång tid att överbrygga motsättningarna mellan socialdemokrater och kommunister, men med mindre dessa enades var ett socialistiskt Finland en omöjlighet. Man måste också ta hänsyn till det faktum att nya samhällsgrupper – ”mittengrupper” – hade gjort sitt inträde.⁴⁸

Det program Alenius i detta tal gjorde sig till talesman för skulle väl i Västeuropa gå under beteckningen ”vänstersocialism”. Alenius vill ett socialistiskt Finland, han vill en demokratisk, parlamentarisk väg till socialismen, han vill ett i västerländsk mening demokratiskt parti och han känner sig obunden av dogmerna. Han önskar ett gott förhållande till Sovjetunionen, men han vill inte se socialisterna som ett redskap för den ryska utrikespolitiken i Finland.

Det unika är att Alenius valts till generalsekreterare i en ”samarbetsorganisation”, som dittills helt behärskats av kommunisterna och där FKP alltjämt utgör den största och mäktigaste av de kollektivt anslutna organisationerna. DFFF är med andra ord en kommunistisk täckorganisation, som av icke-kommunister erövrats inifrån. I första hand synes missnöjet ha riktat sig mot FKP:s ledning.

Det torde ännu vara för tidigt att yttra sig om hur stark Alenius' ställning är. Han är jämförelsevis ung och tämligen oerfaren i politiken. Mot sig har han hårdföra och erfarna kommunister av det gamla gardet. DFFF:s egen organisation är svag i jämförelse med FKP:s. Men för överskådlig tid framåt torde såväl Alenius som FKP ha mycket goda skäl att undvika en fullständig splittring – hur detta nu skall vara möjligt. Är det t.ex. tänkbart att DFFF kan tillåta en fri och öppen debatt om socialismens alla problem, medan FKP samtidigt söker vidmakthålla det kommunistiska partiets traditionella fasad av fullständig enighet? Ytterst torde Alenius' möjligheter bero på hur stark oppositionen är inom FKP:s egna led. Denna opposition har nu fått ett alternativ som tidigare icke har stått den till buds.

Utvecklingen i Finland tycks av allt att döma följa samma riktning som i de övriga skandinaviska staterna. Det började i Danmark, där Aksel Larsen 1958 utstöttes ur det kommunistiska partiet för att senare starta Socialistisk folkeparti och beröva kommunisterna deras riksdagsmandat. Det fortsatte i Norge, där ett annat socialistiskt folkparti nu företräder radikalismen i folkrepresentationen. I Sverige leddes den radikala arbetarrörelsen bort från Moskva, i och med att den unga oppositionen under C. H. Hermanssons ledning erövrade själva partiapparaten. I samtliga fall har man opponerat mot beroendet av Sovjetunionen och mot den bristande partidemokratin. I samtliga fall har de gamla partiledningarna bjudit hårt motstånd. Det är troligt att detta motstånd blir allra hårdast i Finland, då FKP har en kader av ett slag som inget av de andra partierna någon

⁴⁸ Kansan Uutiset 30/3 1965.

gång har förfogat över.

Appendix

FKP:s organisation

I dag är FKP organisatoriskt uppdelat på relativt små enheter på arbetsplatser och bostadsorter. Direkt eller indirekt via hjälporganisationer når FKP ut över hela landet även till de mest avlägsna och minsta byarna. Systemet fungerar organisatoriskt mycket bra. Medlemsantalet inom FKP uppskattas till 47 000-48 000. I april 1963 hade partiet drygt 52 000 medlemmar men i samband med bytet av medlemsböcker vid årsskiftet 1963-64 uteslöts ca 5 000. Dessutom kontrollerar FKP över 2 000 folkdemokratiska grundorganisationer, omkring 11 000 kvinnoorganisationer, ca 900 ungdomsorganisationer samt en stor del av landets fackföreningar. Till sammans med sina hjälporganisationer har FKP i sitt organisationsnät 160 000-170 000 medlemmar. I dessa organisationer finns drygt 480 heltidsanställda funktionärer. Organisationerna har vid valen lyckats erhålla över en halv miljon röster.

I. Representantmötet (kongressen)

Representantmötet är enligt FKP:s stadgar partiets högsta beslutande organ. Det sammankallas vart tredje år. Representanterna väljes genom röstning, där varje organisationsdistrikt (oftast respektive län) bildar en egen valkrets. Från varje valkrets väljes 1 representant för varje påbörjat 150-tal medlemmar. Valkretsarna indelas i sin tur i mindre valområden, vilkas gränser uppgörs av respektive distriktskommitté. Kommittén avgör också det antal varje valområde får på sin lott av hela distriktets representanter, och kan sålunda på förhand påverka representantvalet. Representantmötet väljer partiets centralkommitté och ekonomiska kontrollkommission för den påföljande treårsperioden.

FKP:s senaste representantmöte (kongress), den 13:e, hölls år 1963. 346 representanter deltog.

1. Ekonomiska kontrollkommissionen

Ekonomiska kontrollkommissionen utför partiets övervakande räkenskaps- och kassakontroll samt årsrevisionen. Den kontrollerar också att centralkommittén löpande ärenden sköts ändamålsenligt. I praktiken är dock kommissionen helt underställd centralkommittén. Ordinarie ledamöter är troligen:

Junttila, Kaisa	Korhonen, Pauli
Virtanen, Kerttu	Vuorela, Toivo

2. Centralkommittén

Partiets ärenden handläggs av centralkommittén, som är ledande och verkställande organ. Centralkommittén har 35 ordinarie ledamöter och 10 suppleanter. Centralkommittén väljer inom kommittén generalsekreteraren, ordföranden, vice ordföranden och politiska kommittén, verkställer valet av kontrollkommittén och utnämner kassaförvaltaren, partiets ordinarie och tillfälliga funktionärer, distriktssekreterarna och partitidningarnas redaktioner. Centralkommittén sammanträder på kallelse av generalsekreteraren eller ordföranden, vanligtvis en gång per år. Centralkommitténs ledamöter är:

Aaltonen, Aimo, Helsingfors
 Backman, Martin, Helsingfors
 Hassinen, Vilho, Tammerfors
 Hautala, Arvo, Helsingfors

Hulkkonen, Aarne, Helsingfors
 Hyvönen, Anna-Liisa, Helsingfors
 Junttila, Lars, Helsingfors
 Kantola, Lauri, Helsingfors
 Karvonen, Toivo, Helsingfors
 Kimiläinen, Toimi, Korso
 Koskinen, Kaarlo, Kuopio
 Koskinen, Paavo, Helsingfors
 Kuusinen, Hertta, Helsingfors
 Lehtinen, Inkeri, Helsingfors
 Lehto, Oiva, Helsingfors
 Leskinen, Toivo, Rauha
 Malmberg, Martti, Helsingfors
 Mäkinen, Aili, Helsingfors
 Nurmi, Martti, Mellilä
 Nyholm, Valdemar, Åbo
 Pessi, Ville, Helsingfors
 Puttonen, Unto, Helsingfors
 Romberg, Mikael, Helsingfors
 Rosenberg, Gösta, Helsingfors
 Saarinen, Aarne, Helsingfors
 Saloranta, Arvi, Tohmajärvi
 Simpura, Jorma, Helsingfors
 Sinisalo, Taisto, Kotka
 Suonpää, Leo, Tammerfors
 Suvanto, Mirjam, Helsingfors
 Tainio, Eino, Helsingfors
 Tamminen, Mauno, Helsingfors
 Torvi, Irma, Uleåborg
 Tuominen, Erkki, Helsingfors
 Tuominen, Tyyne, Helsingfors

Generalsekreterare är Ville Pessi och ordförande Aimo Aaltonen, vice ordförande Oiva Lehto och kassaförvaltare Antti Aaltonen. Av centralkommitténs 35 ledamöter får 29 sin huvudsakliga utkomst från FKP.

a. Politiska kommittén

Centralkommitténs politiska kommitté är partiets verkliga regering, som bestämmer partiets allmänna politik, beslutar om centralkommitténs olika avdelningar och sektioner samt utnämner deras funktionärer. Politiska kommittén ordförande är Ville Pessi och övriga ledamöter är:

Aaltonen, Aimo	Lehtinen, Inkeri	Sinisalo, Taisto
Hyvönen, Anna-Liisa	Lehto, Oiva	Suonpää, Leo
Junttila, Lars	Malmberg, Martti	Suvanto, Mirjam
Koskinen, Paavo	Saarinen, Aarne	Tuominen, Erkki
Kuusinen, Hertta	Simpura, Jorma	

b. Sekretariatet

Centralkommitténs sekretariat är för partiets dagliga ledning ett ännu viktigare organ än politiska

kommittén. Sekretariatet handhar självständigt alla frågor som kräver snabba beslut samt bereder de framställningar som lämnats till politiska kommittén. Sekretariatet sammanträder enligt stadgarna varje vecka. Ledamöterna är följande:

Pessi, Ville	Lehtinen, Inkeri	Sippola, Veikko
Aaltonen, Aimo	Aura, Pentti	Junttila, Lars
Kuusinen, Hertta	Koskinen, Paavo	Romberg, Mikael
Parkkari, Jaakko	Lehtinen, Inkeri	Suvanto, Mirjam
Lehto, Oiva	Malmberg, Martti	Hulkkonen, Aarne
Eerola, Simo	Hauhia, Veikko	Hyvönen, Anna-Liisa

c. Organisationsavdelningen

Organisationsavdelningen handhar partiets, de olika randorganisationernas och de av partiet behärskade fackföreningarnas inre organisatoriska frågor samt organisationsarbetet vid speciella tillfällen. Organisationssekreterare är Martti Malmberg samt sektionssekreterare Paavo Koskinen. Övriga medlemmar är:

Romberg, Mikael	Tamminen, Mauno	Parkkari, Jaakko
Backman, Martin	Hautojärvi, Eero	

d. Informationsavdelningen

Informationsavdelningen handhar upplysnings-, utbildnings-, propaganda- och agitationsverksamheten samt leder Sirolainstitutets undervisningsverksamhet. Informationssekreterare är Inkeri Lehtinen och utbildningssekreterare Pentti Aura. övriga medlemmar:

Simpura, Jorma Kantola, Lauri Leppänen, Aulis
 Mäkinen, Aili Pohjonen, Toivo Janhunen, Matti
 Lehtinen, Inkeri Lehto, Oiva Malmberg, Martti Saarinen, Aarne Simpura, Jorma
 Sinosalu, Taisto Suonpää, Leo Suvanto, Mirjam Tuominen, Erkki

e. Internationella avdelningen

Internationella avdelningen handhar kontakterna med ”broderpartierna” samt handlägger frågor rörande den internationella kommunismen. Internationella avdelningens sekreterare är Veikko Sippola och övriga ledamöter är:

Pessi, Ville	Hyvönen, Anna-Liisa	Lahtinen, Pentti
Aaltonen, Aimo	Karvonen, Toivo	Porkkala, Veikko
Poikolainen, Olavi	Kuusinen, Hertta	Koskinen, Paavo

f. Administrativa avdelningen

Administrativa avdelningen handhar partiets administrativa frågor och övervakar distriktsorganisationernas administration, beslutar om partifunktionärernas löner, informationsfrågor m.m. Ansvarig för administrativa avdelningen är partiets ordförande Aimo Aaltonen och informationssekreterare är Mirjam Suvanto. Övriga ledamöter:

Kimiläinen, Toimi	Hyvönen, Paavo	Lehtinen, Veikko
Tuominen, Erkki	Malmberg, Raila	

g. Ekonomiavdelningen

Ekonomiavdelningen handhar partiets ekonomiska frågor och distriktens ekonomiska revision, tidningarnas ekonomiska kontroll och ledning, bevakningen av fastigheter och boktryckerier,

Sirolainstitutets ekonomi och de internationella ekonomiska transaktionerna i samband med FKP:s handels- och valutaärenden. Ansvarig för avdelningen är Antti Aaltonen och övriga ledamöter är:

Kortelaho, Olavi	Suhonen, Rauno	Nurmi, Martti
Elo, Meeri	Saarinen, Voitto	Backman, Georg

h. Fackliga avdelningen

Fackliga avdelningen handhar partiarbetet inom Finlands Fackliga Centralförbund och inom de olika fackförbunden samt på arbetsplatserna. Dessutom handhar avdelningen den fackliga sidan i det internationella samarbetet. Avdelningssekreterare är Lars Junttila och arbetsplatssekreterare är Veikko Hauhia. Övriga medlemmar:

Saarinen, Aarne	Puttonen, Unto	Hassinen, Vilho
Hautala, Arvo	Sundberg, Carl	

i. Landsbygds- och jordbruksavdelningen

Avdelningen handhar partiarbetet bland landsbygdens jord- och småbrukare.

Avdelningssekreterare är partiets vice ordförande Oiva Lehto. Ordinarie ledamöter är dessutom:

Hulkkonen, Aarne	Saloranta, Arvi	Liedes, Pentti
Kumpumäki, Niilo	Hyvönen, Antti	

j. Kaderavdelningen

Kaderavdelningen beslutar i första hand om funktionärernas placering, utnämningar av distriktssekreterarna och om utbildningen av partiets medlemmar. Kaderavdelningens huvudman är partiordföranden Aimo Aaltonen och övriga ledamöter är:

Lehtinen, Inkeri	Heikkilä, Kauko	Lehén, Tuure
Mäkinen, Aili		

3. Kontrollkommittén

Kontrollkommittén skall enligt stadgarna självständigt handlägga frågor som rör partidisciplinen och vakthållningen inom partiet när det gäller dess ideologiska renhet och enighet. I sådana ärenden skall kommittén till centralkommittén avge ett utlåtande med förslag om lämpligt partistraff, vilket centralkommittén i allmänhet godkänner utan att fördjupa sig i ärendet. Kontrollkommittén står ofta med anledning av dessa frågor i direkt förbindelse med distriktsorganisationernas kaderavdelningar. Kontrollkommittén ordförande är Leo Suonpää och övriga ledamöter är:

Janhunen, Matti	Koskinen, Paavo	Kuusinen, Hertta
Pessi, Ville	Taino, Eino	Suvanto, Mirjam
Junttila, Lars	Murto, Yrjö*	Tuominen, Erkki

4. Tillfälliga specialkommittéer

Centralkommittén kan vid behov tillsätta tillfälliga specialkommittéer som inte hör till den officiella organisationen.

a. Kontrollkommitténs specialkommitté

* Vilka som efterträtt de efter representantmötet 1963 avlidna medlemmarna Matti Janhunen och Yrjö Murto på deras olika poster är inte känt.

Kommittén har fått i uppdrag att undersöka partiets inre läckor samt den mot partiet riktade verksamheten. Medlemmar i kommittén är:

Suonpää, Leo	Sippola, Veikko	Sinisalo, Taisto
Koskinen, Paavo		

b. Politiska kommitténs specialkommittéer

1. Kommitté med huvudsaklig uppgift att utföra en grundlig kontroll av ungdomsförbundets politiska arbete och där förekommande brister. Medlemmar är:

Malmberg, Martti	Aaltonen, Aimo	Hyvönen, Anna-Liisa
Koskinen, Paavo	Aura, Pentti	

2. Kommitté med uppgift att utarbeta en plan för en ny organisation för kvinnoorganisationernas politiskt-ideologiska utvecklingsarbete. Kommittén medlemmar är:

Mäkinen, Aili	Kuosmanen, Aino	Pessi, Ville
Laine, Helvi	Kuusinen, Hertta	

c. Organisationsavdelningens specialkommitté

Kommittén uppgift är att leda och planera bevarandet av de värnpliktiga partimedlemmarnas partiloyalitet. Medlemmar i kommittén är:

Sjöman, Ossian	Poikolainen, Olavi	Hänninen, Olavi
Lahtinen, Åke		

d. Informationsavdelningens specialkommitté

Kommittén uppgift är att förbereda en ny organisation för partiets utbildningsverksamhet och arbetet inom partiet på lång sikt. Medlemmar är:

Aura, Pentti	Taino, Eino	Hyvönen, Antti
Kantola, Lauri	Simpura, Jorma	(Janhunen, Matti)

II. Distriktskonferensen

Distriktsorganisationen sammankallas enligt stadgarna en gång per år. Representanterna till årsmötet väljes vid grundorganisationernas årsmöten. Distriktskonferensen väljer distriktskommitténs medlemmar utom distriktssekreteraren och distriktsorganisationens ekonomiska kontrollkommitté, vilka väljes av centralkommittén.

1. Ekonomiska kontrollkommittén

Distriktsorganisationens ekonomiska kontrollkommitté handhar organisationens kontroll av räkenskaperna och administrationen och avger yttranden om dem till årskonferensen och till distriktskommittén. Kommittén har tre ordinarie medlemmar och två suppleanter.

2. Distriktskommittén

Distriktsorganisationens regering är distriktskommittén. Den skall enligt stadgarna ha minst to och högst 20 ordinarie ledamöter samt en distriktssekreterare som självskriven ledamot. Distriktskommittén väljer distriktets ordförande, arbetsutskottet och nedanstående sektioner, som handhar den verkliga ledningen inom de gränser, som distriktskommittén bestämmer, i allmänpolitiska

frågor. Kommittén sammanträder på ordförandens eller sekreterarens kallelse en gång i månaden.

a. Arbetsutskottet

Arbetsutskottet är det verkställande organet inom partidistriktet och handhar samarbetet med grundorganisationerna och behandlar sektionernas framställningar. Arbetsutskottet skall enligt stadgarna ha 3-7 ledamöter, främst avlönade funktionärer.

b. Fackliga sektionen

Fackliga sektionen svarar inom distriktet för arbetet inom fackföreningar och på arbetsplatser genom att upprätthålla fast kontakt med lokalorganisationer och arbetsplatsavdelningar. Om situationen kräver det, utvidgar man den fackliga sektionen med funktionärer från de viktigare arbetsplatsavdelningarna, varvid den tidigare mindre fackliga sektionen bildar ett slags arbetsutskott till den utvidgade sektionen. Ansvariga för den fackliga sektionen är dels en avlönad funktionär eller något fackförbunds kommunistiska lokalombud, dels ledamöter som representerar arbetsplatsorganisationer.

c. Informationssektionen

Informationssektionen handhar informations- och utbildningsfrågor samt agitations- och propagandauppgifter. I de flesta distrikt finns en avlönad informationssekreterare.

d. Kadersektionen

Kadersektionens uppgifter är bl.a. att granska partiets inre ”renhet” och att avge personomdömen till centralkommitténs kaderavdelning och kontrollkommitté. Till sektionens verksamhet hör också att göra framställningar om utbildningen av funktionärer och partimedlemmar för olika ändamål. Ansvariga för kadersektionen är vanligen distriktssekreteraren och 3-4 ledamöter.

III. Områdes- eller stadsorganisationers årskonferens

Inom vissa distriktsorganisationer finns underorganisationer i sådana större områden, där flera partiavdelningar är verksamma. Det gäller även de större städerna. Dessa organisationer väljer vid sin årskonferens områdes- eller stadskommittéer med områdes- eller stadssekreterare, som utnämns av respektive distriktskommitté.

1. Områdes- eller stadskommittén

Områdes- och stadsorganisationernas ledande organ är områdes- eller stadskommittén. Områdeskommittén skall enligt stadgarna ha 6-9 ledamöter medan stadskommittén skall ha 6-20. Områdes- och stadssekreteraren är självskriven ledamot i respektive kommitté. Kommittén väljer inom sig ordförande, arbetsutskott och erforderliga sektioner, i allmänhet bara en facklig sektion och en ansvarig för kaderverksamheten.

a. Arbetsutskottet

Arbetsutskottets uppgifter är desamma som för motsvarande organ inom distriktskommittén.

b. Fackliga sektionen

Finns i allmänhet bara i de större städerna. Arbetsuppgifterna är desamma som för distriktskommitténs fackliga sektion.

d. Kaderverksamheten

De ansvariga för kaderverksamheten har samma uppgifter som kadersektionen inom partidistriktet.

IV. Partiavdelningarnas årskonferens

Partiavdelningar består av arbetsplats- och platsorganisationer inom samma lokala verksamhetsområde. Årskonferensen väljer partiavdelningens kommitté och revisorer.

1. Partiavdelningens kommitté

Partiavdelningens kommitté leder avdelningens arbete och samlas en gång i månaden. Kommittén väljer inom sig ordförande, vice ordförande, sekreterare, kassaförvaltare och ansvariga för kaderverksamheten och för partifraktionerna. Kommittén skall enligt stadgarna ha 2-9 ledamöter.

2. Partifraktioner

Avdelningarna är indelade i partifraktioner. Till varje fraktion hör en ansvarig och 2-10 medlemmar. Fraktionsindelningen är inom arbetsplatsavdelningarna baserad på arbetsavdelningar och våningar inom fabriksbyggnaden. På landsbygden bygger fraktionsindelningen på byar och bydelar.

V. Fristående partigrupper

Inom flera distriktsorganisationers områden finns fristående partigrupper, som inte hör till någon avdelning utan är direkt underställda distriktskommittén. I övrigt är gruppens verksamhet organiserad på samma sätt som partiavdelningarna. Fristående partigrupper är inte registrerade.

Kommunistiska hjälp- och täckorganisationer

Efter andra världskriget försökte FKP vid sidan av sin egen organisation bygga upp ett nät av hjälp- och täckorganisationer, som partiet hade kontroll över. Partiet skaffade sig ett yttre skal, som nådde de flesta verksamhetsområdena i samhället. Man fick därvid ofta använda sig av ”de släckta lyktornas taktik”. Många av efterkrigstidens kommunistiska hjälp- och täckorganisationer har dött ut eller förlorat i betydelse, men samtidigt har nya vuxit fram. Den senaste, ”Förbundet för socialistiska studerande i Finland”, bildades i januari 1965. De viktigaste hjälp- och täckorganisationerna i dag är:

- Demokratiska förbundet för Finlands folk (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto).
- Demokratiska förbundet för Finlands kvinnor (Suomen Naisten Demokraattinen Liitto).
- Finlands demokratiska ungdomsförbund (Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto).
- Demokratiska förbundet för Finlands pionjärer (Suomen Demokratian Pioneerien Liitto).
- Finlands fredsförsvare (Suomen Rauhanpuolustajat r.y.).
- Finlands festivalcentral (Suomen Festivaalikeskus r.y.).
- Det bästa åt barnen (Parasta Lapsille r.y.).
- Fredsarbetets stöd (Rauhantyön Tuki r.y.).
- Kvinnornas internationella freds- och frihetsförbunds finländska avdelning (Naisten Kansainvälisen Rauhan ja Vapauden Liiton Suomen osasto).
- Folkkultur AB (Kansankulttuuri Oy.).
- Sirolainstitutet (Sirola-opisto).
- Akademiska socialistsällskapet (Akateeminen Sosialistiseura r.y.).
- Småbrukarnas förbund (Pienviljelijäin Liitto r.y.).
- Resebyrån semesterresor AB (Matkatoimisto Lomamatka Oy.).
- Folkets nykterhetsförbund (Kansan Raittiusliitto r.y.).
- Folkets Hus-föreningarnas förbund (Kansan Talojen Liitto r.y.).
- Folkets arkiv (Kansan Arkisto).
- Författar- och konstnärgruppen Kiila (Kirjailija- ja taitelijaryhmä Kiila).
- Kulturarbetet (Kulttuurityö r.y.).

Helsingfors kulturhus AB (Helsingin Kulttuuritalo Oy.).

Folkets centralkassa (Kansan Keskus-Kassa).

Centralorganisationen mot kriget och fascismen (Sodan ja fasismin vastustajien keskusjärjestö r.y.).

Allmänna journalistförbundet (Yleinen Sanomalehtimiesten Liitto).

Förbundet för socialistiska studerande i Finland (Suomen Sosialistisen Oppilaisten Liitto).

Dessutom finns avdelningar av internationella kommunistiska organisationer.

*

Grundprincipen för organisationsarbetet inom det finländska kommunistpartiet är den demokratiska centralismen, som enligt stadgarna tillförsäkrar medlemmarna oinskränkta demokratiska rättigheter. Detta till trots har under senare år inom partiet riktats kritik mot bristen på demokrati. Centralkommittén har enligt kritiken fått en alltför dominerande ställning. Av dess ledamöter har 29 sin huvudsakliga utkomst av FKP och innehar de flesta platserna inom partiets centrala avdelningar och kontrollerar genom distriktssekreteraren de lokala organisationerna. Omsättningen på ledamöter inom centralkommittén har varit och är mycket liten. Till största delen är det samma personer som ledde partiets verksamhet på 1930-talet.

De ledande personerna inom partiet innehar också de viktigaste posterna. Aimo Aaltonen, Ville Pessi, Hertta Kuusinen och Paavo Koskinen är alla medlemmar i de viktigaste organen: centralkommittén, politiska kommittén, sekretariatet och i den internationella avdelningen. Ville Pessi, Hertta Kuusinen och Paavo Koskinen är också ledamöter i kontrollkommittén. Inkeri Lehtinen är ledamot av centralkommittén, politiska kommittén, sekretariatet och sitter tillsammans med bland andra Tuure Lehén i partiets kaderavdelning. Samtliga dessa tillhör den gamla skolan från Stalins tid.